

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

રાકેશ અને અન્ય

વિ.

હરિયાણા રાજ્ય

જુલાઈ ૨૫, ૨૦૦૧

[ન્યાયમૂર્તિ એમ. બી. શાહ અને ન્યાયમૂર્તિ એસ. એન. વરિયાવા]

દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩:

કલમ ૩૧૯-૦ થી ૨ વ્યક્તિઓ-આરોપપત્રમાં આરોપી તરીકે ઉલ્લેખિત નથી- સામે આગળ વધવાની સત્તા-સુનાવણી દરમિયાન સાક્ષીના નિવેદનમાં ગુનામાં કેટલીક વ્યક્તિઓની સંડોવણી જાહેર થઈ: _ ટ્રાયલ કોર્ટ આ વ્યક્તિઓને કથિત સાક્ષીની કોસ-એક્ઝામિનેશન કર્યા વિના આરોપી તરીકે રજૂ કર્યા હતા. • એકવાર સાક્ષીની જુબાની નોંધવામાં આવે તે પછી S.૩૧૯ માં S.૩૧૯-The

શબ્દ 'પુરાવા' હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરવો એ પ્રથમ દૃષ્ટિએ સામગ્રી છે જે પુરાવા નથી જે ક્રોસ-એક્ઝામિનેશન દ્વારા ચકાસવામાં આવે છે-તેથી, સાક્ષીને ક્રોસ-એક્ઝામિનેશનનો કોઈ પ્રશ્ન નથી.

શબ્દો અને વાક્યો:

"પુરાવા " -નો અર્થ-ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૭૩ ના S.૩૧૯ (૧) ના સંદર્ભમાં.

ફરિયાદીના પિતાએ ફરિયાદ નોંધાવી હતી કે તેણીને બળાત્કાર કરવાના હેતુથી અપીલકર્તાઓ સહિત ત્રણ વ્યક્તિઓ દ્વારા લઈ જવામાં આવી હતી.જોકે, પોલીસને જાણવા મળ્યું કે અપીલકર્તાઓ આ કેસમાં સામેલ નહોતા.તેથી, માત્ર એક જ વ્યક્તિ સામે આરોપો ઘડવામાં આવ્યા હતા.ફરિયાદીની તપાસ થયા પછી અને તેની ક્રોસ-એક્ઝામિનેશન શરૂ થયા પછી સરકારી વકીલે અપીલકર્તાઓને વધારાના આરોપી તરીકે દોષિત ઠેરવવા માટે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૧૯ હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી.ટ્રાયલ કોર્ટ અરજીને મંજૂરી આપી હતી.અપીલકર્તાઓની ફોજદારી પુનરીક્ષણ અરજી હાઈકોર્ટ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી.આથી આ અપીલ કરવામાં આવી છે.આ અદાલત સમક્ષ નીચેનો પ્રશ્ન ઊભો થયો::

શું કથિત સાક્ષી વિના ફરિયાદી પક્ષના સાક્ષીનું નિવેદન ક્રોસ-એક્ઝામિનેશન કરવામાં આવ્યું છે, તે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૧૯ ના અર્થમાં 'પુરાવા' ની વ્યાખ્યામાં આવે છે?

અરજી નામંજૂર કરતાં કોર્ટે ઠરાવ્યું: I. એકવાર સેશન્સ કોર્ટ સાક્ષીનું નિવેદન નોંધે તે પછી તે પુરાવાનો ભાગ બનશે. તે સાચું છે કે આખરે સુનાવણીના સમયે આરોપીને સાક્ષીની સત્યતા ચકાસવા માટે તેની ઉલટતપાસ કરવાની તક આપવામાં આવે છે. પરંતુ દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૩૧૯ હેઠળ અદાલતની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે તે તબક્કો ઊભો નહીં થાય. એકવાર જુબાની નોંધવામાં આવે, તેમાં કોઈ શંકા નથી કે ત્યાં કોઈ ક્રોસ-એક્ઝામિનેશન નથી, તે એક પ્રાથમિક સામગ્રી હશે જે સેશન્સ કોર્ટને નક્કી કરવા માટે સક્ષમ બનાવશે કે કલમ ૩૧૯ હેઠળ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ કે નહીં. ૧૬-સી-ડી)

સ્ટેટ ઓફ એચ. પી. વિ. સુરિન્દર મોહન, ૧૨૦૦૦૧ ૨ એસસીસી ૩૯૬ અને રણજીત સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, (૧૯૯૮) ૭ એસસીસી ૧૪૯ પર આધાર રાખ્યો હતો.

જોગિંદર સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, ૧૧૯૭૯) । એસ. સી. સી. ૩૪૫, લાગુ પડતા નથી.

રાજ્ય વિ. કિશોરી, ૧૧૯૯૯) । RCR ૨૦૦ (ડેલ); ચાનન વિ. પંજાબ રાજ્ય, (૧૯૯૯) । RCR ૩૭૧ (P અને H) અને રામ કોપા/વિ. યુપી રાજ્ય, (૧૯૯૯) ૨ RCR ૫૩૪ (બધા) ને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

બલવિંદર સિંહ વિરુદ્ધ હરિયાણા રાજ્ય, (૧૯૯૬ (૩ આર. સી. આર. ૩૩૧ (પી અને એચ); જોગિંદર સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, (૧૯૯૯ (૧ આર. સી. આર. ૫૬૨ (પી એન્ડ એચ) અને રાકેશ બત્રા વિરુદ્ધ હરિયાણા રાજ્ય, (પી અને એચ), રદબાતલ થયા.

હેલ્સ બુરિઝ લોઝ ઓફ ઇન્ડિયા, ૧ લી આવૃત્તિ, વોલ્યુમ. ૧૫, પેરા ૧૪૫.૨૪૨, નો સંદર્ભ છે.

૨. અપીલકર્તાની દલીલને સ્વીકારવી શક્ય નથી કે કલમ-૩૧૯ Cr.P.C માં ઉપયોગમાં લેવાતા 'પુરાવા' શબ્દનો અર્થ પુરાવા થશે, જેનું કોસ-એક્ઝામિનેશન દ્વારા પરીક્ષણ કરવામાં આવે છે. આરોપીનો ઉમેરો થયા પછી જ કોસ-એક્ઝામિનેશન દ્વારા પુરાવાની ચકાસણી કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થશે. આવી

વ્યક્તિને આરોપી તરીકે ઉમેરતા પહેલા સાક્ષીની ઉલટતપાસ કરવાનો કોઈ સવાલ જ નથી.કલમ ૩૧૯ પહેલા વ્યક્તિને બોલાવવા અને તેને તેની વિરુદ્ધ જુબાની આપનાર સાક્ષીની ઉલટતપાસ કરવાની તક આપવાની અને પછી તે નક્કી કરવાની તક આપવાના વધારાના તબક્કાને ધ્યાનમાં લેતી નથી કે આવી વ્યક્તિને આરોપી તરીકે ઉમેરવી કે નહીં.કલમ ૩૧૯ (૧) માં આવતા "પુરાવા" શબ્દનો ઉપયોગ વ્યાપક અને વ્યાપક અર્થમાં થાય છે, જેમાં તપાસ અધિકારી દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલી સામગ્રી અને અદાલત સમક્ષ આવતી સામગ્રી અથવા પુરાવાનો પણ સમાવેશ થાય છે અને જેમાંથી અદાલત પ્રથમ દૃષ્ટિએ તે નિષ્કર્ષ પર આવી શકે છે કે તે વ્યક્તિ કે જેને તે પહેલાં ગુનામાં સામેલ કરવામાં આવી નથી.(૭-એફ-એચ)

૩. કલમ ૩૧૯ હેઠળની શક્તિનો ઉપયોગ સાવચેતીપૂર્વક થવો જોઈએ.પરંતુ તે:તેનો અર્થ એ નથી કે જ્યારે ફરિયાદી ગંભીર ગુનામાં સામેલ ત્રણ વ્યક્તિઓનું નામ લે છે ત્યારે આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરીને તેમને આરોપી તરીકે ઉમેરવામાં નહીં આવે.૧૮-એ-બી. આઈ.

એમ. સી. ડી. વિ. રામ કિશન રોથાગી, [૧૯૮૩૧૧ એસ. સી. સી. ૧, નો ઉદ્દેખ.

ક્રિમિનલ એપેલેટ જ્યુરિસડીક્શન:ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૭૪૪/૨૦૦૧.

સી. આર. એલ. માં પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટના ૨૧.૧૧.૨૦૦૦ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી. રેવ. નંબર ૧૦૧૬૧૨૦૦૦.

અપીલકર્તાઓ માટે રણજીત કુમાર, કે. કે. લાહિરી, એઝાઝ મકબૂલ, બી. કે. મિશ્રા, સુશ્રી શેફાલી શુક્લા, મકબૂલ મિશ્રા એન્ડ કંપની માટે અર્જુન કે. બોબડે.

પ્રતિવાદી માટે મહાબીર સિંહ અને શ્રીમતી એસ. આર. શર્મા.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ શાહ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

પરવાનગી આપવામાં આવી.

સામેલ પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવા માટે હકીકતો એ છે કે-ફરિયાદી મંજૂ બાલાના પિતા શ્રી સત પાલે હરિયાણાના કરનાલ જિલ્લાના ઘરોંડા પોલીસ સ્ટેશનમાં કલમ ૩૬૩,૩૬૬ અને ૩૭૬ આઈ. પી. સી. હેઠળ એ આરોપ પર એફ. આઈ. આર. દાખલ કરી હતી કે તેમની ૧૬ વર્ષની સગીર પુત્રી મંજૂ બાલા ૧૫ માર્ચ, ૧૯૯૮ના રોજ સાંજે ૭:૩૦ વાગ્યે 'બારા' (જ્યાં ગાયોને બાંધવામાં આવે છે)

ખાતે ઘરમાંથી નીકળી ગઈ હતી, પરંતુ તે પછી પરત ફરી ન હતી.તેણે ફરિયાદ કરી હતી કે તેની દીકરીને પ્રેમચંદ, રાકેશ અને જય ભગવાન બળાત્કાર કરવાના હેતુ સાથે અગાઉની દુશ્મનાવટને કારણે લઈ ગયા હતા.૧૭.૩.૧૯૯૮ પર, છોકરી અને આરોપી પ્રેમચંદને પોલીસ દ્વારા નોંધડામાં મળી આવ્યા હતા.તપાસ બાદ પોલીસને જાણવા મળ્યું કે અપીલકર્તા રાકેશ અને જય ભગવાન આ કેસમાં સામેલ નહોતા.તેથી ૧૧ ઓગસ્ટ, ૧૯૯૮ના રોજ માત્ર પ્રેમચંદ સામે જ આરોપો ઘડવામાં આવ્યા હતા.૧૫ એપ્રિલ, ૧૯૯૯ના રોજ ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા પીડબ્લ્યુ ૧,૨ અને ૩ની તપાસ કરવામાં આવી હતી.૨૦ મે, ૧૯૯૯ના રોજ ફરિયાદીની પીડબ્લ્યુ ૪ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી હતી અને જ્યારે સરકારી વકીલે અપીલકર્તાઓને વધારાના આરોપી તરીકે દોષિત ઠેરવવા માટે Cr.P.C ની કલમ ૩૧૯ હેઠળ અરજી દાખલ કરી ત્યારે તેની ક્રોસ-એક્ઝામિનેશન શરૂ થઈ ગઈ હતી.વિદ્વત ટ્રાયલ ન્યાયાધીશે ૧૫ જુલાઈ, ૨૦૦૦ના રોજ આપેલા આદેશ દ્વારા અપીલકર્તાઓને વધારાના આરોપી તરીકે રજૂ કર્યા હતા અને તેમને સુનાવણી માટે બોલાવ્યા હતા.અપીલકર્તાઓએ હાઈકોર્ટ સમક્ષ ૨૦૦૦ની ક્રિમિનલ રિવિઝન પિટિશન No.૧૦૧૬ પસંદ કરી હતી, જેને ફગાવી દેવામાં આવી હતી.એટલે વર્તમાન અપીલ.

આ કેસમાં સામેલ પ્રશ્ન એ છે કે-શું કથિત સાક્ષીની ઉલટ તપાસ કર્યા વિના ફરિયાદી પક્ષના સાક્ષીનું નિવેદન, Cr.P.C, ૧૯૭૩ની કલમ ૩૧૯ના અર્થમાં

'પુરાવા' ની રચના કરે છે.

જાણીતા વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી રણજીત કુમારે રજૂઆત કરી હતી કે ઉચ્ચ અદાલતે અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી પુનરીક્ષણ અરજીને ફગાવી દેવામાં ભૌતિક ભૂલ કરી હતી અને રજૂઆત કરી હતી કે સંદર્ભમાં કલમ ૩૧૯ માં ઉલ્લેખિત 'પુરાવા' શબ્દનો અર્થ મુખ્ય તપાસ અને સાક્ષીઓની ઉલટ તપાસ થશે.તે તેમની દલીલ છે કે જે કેસમાં એફ. આઈ. આર. માં આરોપીનું નામ ઉલ્લેખિત છે અને તપાસ અધિકારી દ્વારા રજૂ કરાયેલા અહેવાલમાં તપાસ કર્યા પછી, તે વ્યક્તિને આરોપી તરીકે ઉમેરવામાં આવતી નથી અને કેસ સેશન્સ કોર્ટમાં પ્રતિબદ્ધ છે, તે વ્યક્તિને આરોપી તરીકે ઉમેરતા પહેલા, સેશન્સ કોર્ટે સાક્ષીઓની ક્રોસ એક્ઝામિનેશનની મંજૂરી આપવી જોઈએ.તેમણે હેલ્સબરીના ભારતના કાયદાઓ, પ્રથમ આવૃત્તિ, ખંડ ૧૫ નો ફકરા ૧૪૫.૨૪૨ માં ઉલ્લેખ કર્યો, જેમાં તે જણાવવામાં આવ્યું છે:

"વાદીના સાક્ષીઓનું માત્ર નિવેદન આ કેસમાં વાદીના પુરાવાની રચના કરી શકતું નથી સિવાય કે જ્યાં સુધી તેની ક્રોસ-એક્ઝામિનેશન દ્વારા પરીક્ષણ કરવામાં ન આવે.તેથી, વાદીના સાક્ષીઓની ઉલટ તપાસ કરવાના બચાવ પક્ષના અધિકારને તેની પોતાની બચાવની વ્યૂહરચનાના ભાગ તરીકે નહીં, પરંતુ એક જરૂરિયાત તરીકે જોઈ શકાય છે, જેના વિના વાદીના પુરાવા પર કાર્યવાહી

કરી શકાતી નથી.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે).

આ મામલાની સુનાવણીના સમયે પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે ઉચ્ચ અદાલતોએ આ મુદ્દા પર વિરોધાભાસી મંતવ્યો લીધા છે. પંજાબ અને હરિયાણા ઉચ્ચ અદાલતે બલવિંદર સિંહ વિરુદ્ધ હરિયાણા રાજ્ય [૧૯૯૬ (૩) આર. સી. આર. ૨૧૧], જોગિંદર સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય [૧૯૯૯ (૧) આર. સી. આર. ૫૬૨], ધરમ પાલ વિરુદ્ધ હરિયાણા સિંહ વિરુદ્ધ હરિયાણા રાજ્ય [૧૯૯૯ (૨) આર. સી. આર. ૧૬૫] અને રાકેશ બત્રા વિરુદ્ધ હરિયાણા રાજ્ય [૨૦૦૦ (૪) આર. સી. આર. ૧૦] ના કેસોમાં એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા છે કે કોસ-એક્ઝામિનેશન વિના ફરિયાદીનું નિવેદન પુરાવામાં સ્વીકાર્ય નથી અને તેથી, સેશન્સ જજનો આદેશ કલમ ૩૧૯ હેઠળ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરે છે. ઉપરોક્ત નિવેદનના આધારે વધારાની વ્યક્તિઓને આરોપી તરીકે બોલાવવાની ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા કાયદેસર ન હતી. કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચી હતી કે સંહિતાની કલમ ૩૧૯માં વપરાયેલ 'પુરાવા' શબ્દનો અર્થ સ્વીકાર્ય પુરાવા છે અને સાક્ષીના નિવેદનને કાયદાની નજરમાં પુરાવા તરીકે ગણી શકાય નહીં.

આની વિરુદ્ધ, દિલ્લીની ઉચ્ચ અદાલતે રાજ્ય વિ. કિશોરી વગેરેમાં. [૧૯૯૯

(૧) આર. સી. આર. ૨૦૦], પંજાબ અને હરિયાણાની ઉચ્ચ અદાલતે ચાનન વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય [૧૯૯૯ (૧) આર. સી. આર. ૩૭૧] અને અલ્હાબાદની ઉચ્ચ અદાલતે રામ ગોપાલ વિરુદ્ધ યુ. પી. રાજ્ય [૧૯૯૯ (૨) આર. સી. આર. ૫૩૪] માં વિપરીત અભિપ્રાય લીધો છે અને એવું માન્યું છે કે કલમ ૩૧૯ <આઈ. ડી. ૧> માં 'પુરાવા' શબ્દ છે. જે વ્યક્તિઓને ટ્રાયલમાં જોડાવા માટે આરોપી તરીકે બોલાવવામાં આવે છે તેમના દ્વારા કોસ-એક્ઝામિનેશન કરવાનું વિચારતું નથી.તે એવા વ્યક્તિઓ દ્વારા ફરિયાદી પક્ષના સાક્ષીઓની ઉલટતપાસના વધારાનો તબક્કો બનાવવાની વિચારણા કરતું નથી કે જેમને બોલાવવામાં આવે અને આરોપી તરીકે ઉમેરવામાં આવે.

દલીલનું મુલ્યાંકન કરવા માટે, ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૧૯ નો સંદર્ભ લેવો જરૂરી છે જે નીચે મુજબ વાંચે છે.

"૩૧૯.ગુનાનો દોષિત દેખાતી અન્ય વ્યક્તિઓ સામે કાર્યવાહી કરવાની સત્તા.-

(૧) જો કોઈ ગુનાની તપાસ અથવા તેની સુનાવણી દરમિયાન પુરાવા પરથી એવું જણાય કે આરોપી ન હોય તેવી કોઈ વ્યક્તિએ એવો કોઈ ગુનો કર્યો હોય કે જેના માટે આવી વ્યક્તિ પર આરોપી સાથે મળીને કેસ ચલાવી શકાય, તો અદાલત આવી વ્યક્તિ સામે તેણે કરેલા ગુના માટે કાર્યવાહી કરી શકે છે.

(૨) જો આવી વ્યક્તિ અદાલતમાં હાજર ન હોય, તો તેની ધરપકડ કરી શકાય

છે અથવા ઉપરોક્ત હેતુ માટે કેસના સંજોગો મુજબ તેને સમન્સ મોકલી શકાય છે.

(૩) અદાલતમાં હાજરી આપતી કોઈપણ વ્યક્તિ, ધરપકડ હેઠળ ન હોવા છતાં અથવા સમન્સ પર ન હોવા છતાં, તેણે કરેલા ગુનાની તપાસ અથવા સુનાવણીના હેતુ માટે આવી અદાલત દ્વારા અટકાયત કરી શકાય છે.

(૪) જ્યાં અદાલત પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કોઈ પણ વ્યક્તિ સામે કાર્યવાહી કરે છે, ત્યાં –

((ક) આવી વ્યક્તિના સંબંધમાં કાર્યવાહી નવેસરથી શરૂ કરવામાં આવશે અને સાક્ષીઓની ફરીથી સુનાવણી કરવામાં આવશે.

(બી) કલમ (એ) ની જોગવાઈઓને આધિન, કેસ એવી રીતે આગળ વધી શકે છે કે જાણે આવી વ્યક્તિ આરોપી વ્યક્તિ હોય જ્યારે કોર્ટે તે ગુનાની નોંધ લીધી હોય કે જેના પર તપાસ અથવા સુનાવણી શરૂ કરવામાં આવી હતી.

પેટા-કલમ (૪) માં એવી કલ્પના કરવામાં આવી છે કે એકવાર કોઈ વ્યક્તિને આરોપી તરીકે ઉમેરવામાં આવે, પછી તેની સામેની કાર્યવાહી નવેસરથી શરૂ કરવી જરૂરી છે.તે તબક્કે, તેને ક્રોસ-એક્ઝામિનેશન દ્વારા સાક્ષીના પુરાવાની ચકાસણી કરવાની સંપૂર્ણ તક મળશે.આવા વ્યક્તિને મુક્તિમાનો સામનો કરવા માટે બોલાવતા પહેલા, તેને સાક્ષીની ઉલટતપાસ કરવા માટે બોલાવવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નહીં હોય.વિભાગ પણ સુનાવણીમાં તે પ્રકારના વધારાના તબક્કાને ધ્યાનમાં લેતો નથી.

વધુમાં, પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩ 'પુરાવા' નો અર્થ વ્યાખ્યાયિત કરે છે અને તેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે:

- (૧) તપાસ હેઠળની હકીકતોની બાબતોના સંબંધમાં, સાક્ષીઓ દ્વારા અદાલત મંજૂરી આપે છે અથવા તેની સમક્ષ રજૂ કરવાની જરૂર છે તેવા તમામ નિવેદનો;
- (૨) અદાલતના નિરીક્ષણ માટે રજૂ કરાયેલા તમામ દસ્તાવેજો; આવા દસ્તાવેજોને દસ્તાવેજી પુરાવા કહેવામાં આવે છે.

તેથી, એકવાર સેશન્સ કોર્ટ સાક્ષીનું નિવેદન નોંધે તે પછી તે પુરાવાનો ભાગ બનશે.એ વાત સાચી છે કે આખરે સુનાવણીના સમયે આરોપીને સાક્ષીની સત્યતા ચકાસવા માટે તેની ઉલટતપાસ કરવાની તક આપવામાં આવે છે.પરંતુ કલમ ૩૧૯ Cr.P.C હેઠળ અદાલતની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે તે તબક્કો ઊભો નહીં થાય. એકવાર જુબાની નોંધવામાં આવે, તેમાં કોઈ શંકા નથી કે ત્યાં કોઈ ક્રોસ-એક્ઝામિનેશન નથી, તે એક પ્રાથમિક સામગ્રી હશે જે સેશન્સ કોર્ટને નક્કી કરવા માટે સક્ષમ બનાવશે કે કલમ ૩૧૯ હેઠળ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ કે નહીં.કલમ ૩૧૯ની પેટા-કલમ (૧) પોતે જ એવી જોગવાઈ કરે છે કે ગુનાની કોઈપણ તપાસ અથવા સુનાવણી દરમિયાન, પુરાવા પરથી એવું લાગે છે કે આરોપી ન હોય તેવી કોઈ પણ વ્યક્તિએ એવો કોઈ ગુનો કર્યો છે કે જેના માટે આવી વ્યક્તિ પર આરોપી સાથે મળીને કેસ ચલાવી શકાય, કોર્ટ આવી

વ્યક્તિ સામે તે ગુના માટે કાર્યવાહી કરી શકે છે જેના માટે તેણે ગુનો કર્યો હોવાનું જણાય છે.વધુમાં તપાસના કિસ્સામાં સાક્ષીની ઉલટતપાસ કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન ન હોઈ શકે.રાજ્યમાં એચ. પી. વિ.સુરિન્દર મોહન અને અન્યો [(૨૦૦૦) ૨ એસ. સી. સી. ૩૯૬], આ અદાલતે એવી દલીલ પર કાર્યવાહી કરી હતી કે <આઈ. ડી. ૧> ની કલમ ૨૦૬ હેઠળ માફી આપતા પહેલા, આરોપીઓને એવી વ્યક્તિની ઉલટ તપાસ કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ કે જેમના પુરાવા મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા નોંધવામાં આવે છે.અદાલતે આ દલીલને નકારી કાઢી હતી અને જણાવ્યું હતું કે ગુનાની તપાસ અથવા તપાસના સમયે આરોપી સાક્ષીની ઉલટ તપાસ કરવાના કાયદા હેઠળ કોઈ અધિકારનો દાવો કરી શકતો નથી.પ્રતિપરીક્ષણનો અધિકાર માત્ર સુનાવણીના સમયે જ ઊભો થશે.પોલીસ દ્વારા તપાસ દરમિયાન આરોપી દ્વારા કોસ-એક્ઝામિનેશનનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી.તેવી જ રીતે, કલમ ૨૦૦ Cr.P.C હેઠળ જ્યારે મેજિસ્ટ્રેટ ગુનાની નોંધ લેતા પહેલા, એટલે કે પ્રક્રિયા જારી કરતા પહેલા તપાસ કરે છે, ત્યારે આરોપીને સાંભળવાનો કોઈ અધિકાર નથી, અને તેથી, કોસ-એક્ઝામિનેશનનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી.વધુમાં, જે વ્યક્તિને માફી આપવામાં આવે છે, તેની તપાસ કરવામાં આવે છે પરંતુ તેને ઉલટતપાસણી માટે રજૂ કરવામાં આવતી નથી અને ત્યારબાદ સુનાવણી દરમિયાન જો તેની તપાસ કરવામાં આવે અને ઉલટતપાસણી કરવામાં આવે તો આરોપી સામે કોઈ પૂર્વગ્રહનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી.આવા કિસ્સાઓમાં, મોટાભાગે આરોપી સરકારી સાક્ષીની બે વાર કોસ-એક્ઝામિનેશન કરવાની તક

ગુમાવી શકે છે, એટલે કે, એક વખત સમર્પણ પહેલાં અને બીજું સુનાવણીના સમયે.કલમ ૩૧૯ Cr.P.C હેઠળ પણ આવી જ સ્થિતિ રહેશે.

તેમની દલીલના સમર્થનમાં, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી રણજીત કુમારે જોગિંદર સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય [(૧૯૭૯) ૧ એસસીસી ૩૪૫] કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો.અમારા મતે, આ નિર્ણય ક્યાંય એવું નથી કહેતો કે સત્ર સુનાવણીના કેસમાં કોઈ વ્યક્તિને આરોપી તરીકે ઉમેરવામાં આવે તે પહેલાં, તેને એવા સાક્ષીઓની ઉલટતપાસ કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ જેમના પુરાવા નોંધવામાં આવ્યા છે.તેનાથી વિપરીત, તે જણાવે છે કે એકવાર સેશન્સ કોર્ટ કેટલાક આરોપીઓ વિરુદ્ધ પ્રતિબદ્ધ આદેશના પરિણામે આ બાબતને જમ કરી લે તે પછી કલમ ૩૧૯ (૧) હેઠળ સત્તા અમલમાં આવી શકે છે અને કોર્ટ તેની સામે આરોપી નહીં પણ કોઈપણ વ્યક્તિને આરોપી તરીકે ઉમેરી શકે છે અને તેને અન્ય આરોપીઓ સાથે કેસ ચલાવવા માટે નિર્દેશ આપી શકે છે.અદાલતે વધુમાં અવલોકન કર્યું છે કે કલમ ૩૧૯ (૧) લાગુ કરવાનો હેતુ સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે જે વ્યક્તિઓને તપાસ દરમિયાન પોલીસ દ્વારા કાઢી મૂકવામાં આવી છે પણ જેમની સામે ગુનામાં તેમની સંડોવણી દર્શાવતા પુરાવા ફોજદારી અદાલત સમક્ષ આવે છે તેઓ પણ "કોઈ પણ વ્યક્તિ આરોપી નથી" અભિવ્યક્તિમાં સામેલ છે.

વધુમાં, કલમ ૩૧૯ ના અવકાશને આ અદાલત દ્વારા રણજીત સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય [(૧૯૯૮) ૭ એસસીસી ૧૪૯] માં ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યો હતો. ફરિયાદી ૧૦માં, કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે કલમ ૩૧૯ની પેટા-કલમ (૧) સુનાવણી દરમિયાન હાજર થતા કેટલાક પુરાવાઓના અસ્તિત્વને ધ્યાનમાં લે છે, જ્યાંથી અદાલત પ્રથમ દૃષ્ટિએ નિષ્કર્ષ પર આવી શકે છે કે જે વ્યક્તિ તેની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી નથી તે ગુનામાં પણ સામેલ છે, જેના માટે તેના પર પોલીસ દ્વારા પહેલેથી જ નામ નોંધાયેલા લોકો સાથે કેસ ચલાવી શકાય છે. કોર્ટે એ પણ સ્પષ્ટતા કરી છે કે:

"અલબત્ત અદાલત માટે આ સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે સમગ્ર પુરાવા એકત્રિત ન થાય ત્યાં સુધી રાહ જોવી જરૂરી નથી.

તેથી, અપીલકર્તાઓ માટે વિદ્વાન વકીલની દલીલ સ્વીકારવી મુશ્કેલ છે કે કલમ ૩૧૯ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડમાં ઉપયોગમાં લેવાતા 'પુરાવા' શબ્દનો અર્થ એવો પુરાવો હશે જે કોસ એક્ઝામિનેશન દ્વારા ચકાસવામાં આવે છે. આરોપીનો ઉમેરો થયા પછી જ કોસ-એક્ઝામિનેશન દ્વારા પુરાવાની ચકાસણી કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થશે. આવી વ્યક્તિને આરોપી તરીકે ઉમેરતા પહેલા સાક્ષીની ઉલટતપાસ કરવાનો કોઈ સવાલ જ નથી. કલમ પહેલા વ્યક્તિને બોલાવવા અને તેને તેની વિરુદ્ધ જુબાની આપનાર સાક્ષીની ઉલટતપાસ કરવાની તક આપવા અને ત્યારબાદ તે નક્કી કરવાની તક આપવાના વધારાના તબક્કાને ધ્યાનમાં લેતી

નથી કે આવી વ્યક્તિને આરોપી તરીકે ઉમેરવી કે નહીં.પેટા-કલમમાં આવતા "પુરાવા" શબ્દનો ઉપયોગ વ્યાપક અને વ્યાપક અર્થમાં થાય છે જેમાં તપાસ અધિકારી દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલી સામગ્રી અને અદાલત સમક્ષ આવતી સામગ્રી અથવા પુરાવાનો પણ સમાવેશ થાય છે અને જેમાંથી અદાલત પ્રથમ દષ્ટિએ નિષ્કર્ષ કાઢી શકે છે કે તે પહેલાં આરોપી ન હોય તેવી વ્યક્તિ ગુનાના કૃત્યમાં સામેલ છે.

છેલ્લે, વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે કલમ ૩૧૯ હેઠળની સત્તા એક અસાધારણ શક્તિ છે અને તેનો ઉપયોગ ખૂબ જ ઓછા પ્રમાણમાં થવો જોઈએ અને જેની સામે કાર્યવાહી કરવામાં આવી નથી તેવી અન્ય વ્યક્તિઓની નોંધ લેવા માટે માત્ર કેટલાક અનિવાર્ય કારણો માટે જ થવો જોઈએ.આ હેતુ માટે તેમણે એમ. સી. ડી. વિ. રામ કિશન રોહતગી [(૧૯૮૩) ૧ એસ. સી. સી. ૧] નો ઉલ્લેખ કર્યો હતો.અમારા મતે, કલમ ૩૧૯ હેઠળ સત્તાનો ઓછો ઉપયોગ કરવામાં આવે તે અંગે કોઈ વિવાદ ન હોઈ શકે.પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે જ્યારે ફરિયાદી ગંભીર ગુનામાં સામેલ ત્રણ વ્યક્તિઓનું નામ લે છે ત્યારે આવી શક્તિનો ઉપયોગ કરીને તેને આરોપી તરીકે ઉમેરવામાં નહીં આવે.

પરિણામે, અપીલ રદ કરવામાં આવે છે.

અપીલ રદ કરવામાં આવે છે.

વી. એસ.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદો/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.